

„Memento neuspokojivosti trvá.“ Rozhovor s editory publikace Pokusy o renesanci Západu

Ve Vydavatelství Filozofické fakulty UK vyšla koncem roku 2016 monografie *Pokusy o renesanci Západu. Literární a duchovní východiska na přelomu 19. a 20. století*. Publikaci editovali Anna Housková a Vladimír Svatoň.

Kdo se na monografii autorsky podílel?

Anna Housková: Monografie má značný rozsah, 766 stran, autorů bylo hodně. Spolupracovali filologové z Filozofické fakulty UK, napříč obory a katedrami: utvořil se skutečný tým, což je v humanitních vědách dosti vzácné. Účastnili se i doktorandi a absolventi doktorského studia; a výrazně se zapojily dvě kolegyně z Francie a ze Španělska, které jsou nejen spoluautorkami této knihy, ale během tříletého projektu přijížděly také na naše kolokvia či na doktorandskou školu. Překonat tradiční oborový pohled nebývá na filologii jednoduché kvůli různosti jazyků a studijních oborů, což mj. separuje i vědecké časopisy vydávané v příslušných jazycích. V tom spočívá komparatistická výhoda publikace v češtině.

Jak ke zkoumané epoše přistupují autoři příspěvků? Lze mluvit o jednotném východisku?

Vladimír Svatoň: Když jsme o společném projektu s řadou kolegů přemýšleli, uvědomovali jsme si stále více, že přelom 19. a 20. století patří k nejvýznamnějším obdobím v dějinách evropské i americké kultury. Nechtěli jsme předurčovat názor spolupracovníků na to, co se tehdy v kultuře dělo. Setkali

jsme se však na několika kolokviích a tu jasně vyvstalo, že to byla doba, která znovu položila zásadní otázky o smyslu evropské a americké civilizace a že vývoj moderního umění ve 20. století není bez jejích podnětů představitelný. Pozdější umělci se od umění a myšlení konce století často distancovali, přesto však z nich těžili. V poezii byla například stejně pocíťována váha slova: hudebnost řeči a metaforika neměla jen zvýraznit obsah toho, co bylo přímo vysloveno, ale sugerovat smysl řečeného, třeba v odlišném tónu než jeho verbální významy. Próza navrhla jiný pohled na osud jedince a jiné kompoziční postupy, integraci postav do širokého přediva barvitých, ba pitoreskních osudů. Z toho vyplývalo hledání nových kompozičních postupů, neuzavřenost a paradoxy lidských příběhů. Atd. – Zásadně se však před námi rýsovalo všeobecné povědomí této epochy, že určitá fáze novověké civilizace se vyčerpala a že je svůdné hledat cesty, jak začít jinde a jinak. Nemůžeme si zastírat, že z těchto pocitů vznikly v Evropě neblahé a tragické pokusy o nastolení nových společenských pořádků, ale memento neuspokojivosti trvá. Současné události jen potvrzují, že v politickém i ekonomickém životě není všechno v pořádku.

A. H.: Komparatistický pohled osciluje „mezi jednotou a růzností“ (jak zní název knihy Claudia Guilléna); rozdíly literatur jednotlivých zemí jsou očividné, zajímavější bylo objevovat shody. Během tří let diskusí a časopiseckých publikací bylo až překvapivé a radostné zjišťovat, že „u nás je to stejně“. Konkretizovala se představa, že od konce 19. století se při vší národní různosti i rozmanitosti názvů (symbolismus, vitalismus, dekadence, generace 98 ad.) literatura v Evropě a na americkém kontinentu vyrovnávala se společnými problémy krize novověké kultury a rozešla se s empirickým a utilitárním duchem

pozitivismu. Kniha *Pokusy o renesanci Západu* přináší souhrnný pohled na toto období, studované dosud méně než například avantgarda. Leccos chybí, nešlo nám o komplexní „mapování“. Pro celkovější záběr jsme v závěrečné části připojili panorama jednotlivých literatur té doby, chronologický přehled a překlady ukázek z programních textů.

V čem vy osobně spatřujete onu „renesanci“ na přelomu 19. a 20. století?

A. H.: Slovo renesance v názvu monografie jsme použili metaforicky. Ovšem tuto paralelu zmiňují třeba španělští myslitelé a faktem je, že přelom 19. a 20. století má s renesancí společné rysy: polemiku s „duchem“ předchozí epochy (scholastika, pozitivismus), zpochybnění dosavadních jistot, vůli k obnově; a s tím souvisí i například žánr eseje, který vznikl v renesanci a koncem 19. století měl vrcholné období. Euroamerická civilizace tíhne na rozdíl od jiných kultur ke změnám a přerovům, a zároveň má schopnost brát krize jako vlastní renovaci.

V. S.: Nechtěli jsme, aby v obraze této doby převládaly rysy dekadence, úpadku, bezvýchodnosti, extravagancí (spojené s obvyklou představou *fin de siècle*). Pocity úpadku a „zmarnění“ se týkaly rutinního způsobu života. Byla to ale především doba očekávání, touhy po změně, útěků do neznáma, do netradičních a konfliktních životních rozhodnutí. Riskantní životní volby osamělých jedinců zakládaly nový životní styl, byť většinou za cenu sebezničení. V prvních staletích novověku se zdálo, že je možno spoléhat na nepřetržitý rozvoj „vědotekniky“ (termín Jana Patočky), zákonodárství, humánních principů, vzdělanosti, všeobecné racionality, jinak řečeno – na rozvoj „modernity“. Už Shakespeare věděl, že takové chování může přivést člověka na scestí. Během 18. století, v době sentimentalismu, se v literatuře objevili hrdinové, kteří se nemohli zařadit do těchto pořádků, a přece budili soucit, ba obdiv. Na přelomu 19. a 20. století tento pocit, podle našeho názoru, převládl. Alternativní životní cesta, třeba na

tichomořských ostrovech nebo mezi indiány, se jevila jako plodné východisko. V tom trvá výzva „epochy symbolismu“.

Na které konkrétní oblasti jsou studie zaměřeny? Dotýkají se příspěvky i oblastí na hranicích Západu?

V. S.: Všechny texty směřují vlastně jakoby v konečné perspektivě k otázce evropské identity. Chceme-li identitu pochopit, musíme si představit, od čeho se odlišuje, co je mimo ni, za jejími hranicemi. Problém hranice je pro takové uvažování zásadní. V monografii jsou proto kapitoly o latinskoamerické kultuře, která se jednak vymezovala vůči životnímu stylu Severní Ameriky, jednak koexistovala s nativní, indiánskou tradicí. V Evropě samé se rýsuje problematická, někdy sotva znatelná hranice mezi Evropou západní a střední (Německem, Rakouskem) a především východní (Ruskem). Okraje Evropy pociťovaly vždy naléhavěji globální problémy, protože v nich vládlo sinější vědomí možné „jinakosti“.

V čem se podle vás liší literární evropský Západ od amerického?

A. H.: Americký kontinent patří ke stejné civilizaci, přesazené z Evropy, kolonie tu měla jinou podobu a vznikl svět jazykově, nábožensky a kulturně Evropě podstatně bližší než v jiných koloniích. U Latinské Ameriky se na její příslušnost k Západu málo hledí, ovšem toto má Amerika (obě Ameriky) společné: evropská projekce nového světa, bez tíhy dlouhých dějin. Když zůstaneme u literatury konce 19. století, nad dekadentní náladou převažuje v amerických zemích důvěra v budoucnost. Předchůdcem současné poezie není ani tak Baudelaire, ale hlavně Whitman. Například Borges, příslušník avantgardní generace, viděl své „předchůdce“ v hispanoamerické poezii přelomu století a právě ve Whitmanovi (jak je to zde pojednáno v jedné kapitole). Ale konec 19. století byl i časem nové interpretace kulturní identity, kdy se Latinská Amerika konfrontovala s modelem USA a s počátkem jejich velmocenského

vzestupu. Latinskoamerická literatura, včetně skvělé esejistiky, v této době kriticky reflektuje otázky modernity a své vlastní antimodernosti či „jiné modernity“.

Komu je kniha určena?

A. H.: Česká monografie nabízí nadnárodní pohled na toto zásadní období pro naše univerzitní a kulturní prostředí. Závěrečná panoramatická část se může hodit pro studium literatury i v informativní rovině. Zároveň jsou výsledky celého projektu představeny také v cizojazyčné knize *Dusk and Dawn: Literature Between Two Centuries*, která vychází počátkem roku 2017.

Prof. PhDr. **Anna Housková**, CSc., je profesorka španělské a hispanoamerické literatury a překladatelka. Specializuje se na španělsky psanou literaturu Latinské Ameriky a zabývá se mimo jiné dílem J. L. Borgese, G. Garcíi Márqueze, O. Paze nebo ze španělských autorů J. Ortegy y Gasset. Pohledům na hispanoamerickou kulturní identitu v esejích a v románech věnovala knihy *Imaginace Hispánské Ameriky* (1998) a *Visión de Hispanoamérica. Paisaje, utopía, quijotismo en el ensayo y en la novela* (2010). Jako editorka se podílela na vydání mnoha sborníků, mimo jiné uspořádala výbor iberoamerických esejů *Druhý břeh Západu* (2004).

Prof. PhDr. **Vladimír Svatoň**, CSc. (*1931), je komparatista a profesor ruské literatury. Ve svých člancích a knihách se zaměřuje především na díla A. S. Puškina, F. M. Dostojevského, V. Nabokova, T. Manna, zároveň píše teoretické články o žánru románu. Své úvahy o srovnávací literární vědě shrnul v souboru *Román v souvislostech času* (2009), o poetice ruské prózy se rozepsal v knihách *Proměny dávných příběhů* (2004) a *Z druhého břehu* (2002). Jako editor se podílel na vydání mnoha komparatistických sborníků, k řadě knih napsal předmluvy nebo doslovy.